

Jacques-Alain Miller*

Ponovni prehod¹

Paraziti samote

Ideja realnega nezavednega, s katero je treba ravnati previdno, predstavlja v psihoanalizi nenavadno grimaso. Realnemu nezavednemu je mogoče biti kos le na svojo lastno škodo.

Da bi ta pojem umestil v par nasprotij – transferno nezavedno in realno nezavedno –, sem se oprl na tisto, kar je Lacan skrbno skrnil v vrinjeni stavek v kratkem spisu, v katerem nas povabi, naj mu sledimo v njegovi definiciji tega, kaj je »nezavedno, namreč realno«. ² To naredi luknjo v njegovem poučevanju, in to celo takšno, ki lahko izprazni njegovo celotno poučevanje. Nikomur drugemu ni prepustil naloge, da bi naredil to luknjo, ki jo je poleg tega zelo skrbno prikri.

Ta definicija izstopi na podlagi subjektove samote. Izrečena je na hitro, toda ko ji poskušamo slediti, so njene implikacije daljnosežne.

Subjekt, čigar samoto izpostavi Lacan, je Freud: »samotar, nesporen teoretik nezavednega«. ³ Nesporen ne pomeni, da ga niso spodbijali, še zdaleč ne. O njem se veliko govori še v začetku 21. stoletja, in to ne vedno njemu v prid. Nesporen pomeni najmanj to, da se požvižgamo na tisto, kar bi ga utegnilo izpodbiti. Postavimo se na točko, na mesto, na pozicijo, kjer drugi ne štejejo.

41

¹ Prevedeno po: »La passe bis«, v: *La Cause freudienne*, št. 66, Navarin, Pariz 2007, str. 209–213. Tekst in opombe je uredila Catherine Bonningue.

² Jacques Lacan, »Préface à l'édition anglaise du *Séminaire XI*« (1976), v: *Autres écrits*, Seuil, Pariz 2001, str. 571. [Cf. prevod v pričujoči številki *Filozofskega vestnika*, »Predgovor k angleški izdaji *XI. Seminarja*«, str. 21. Vse nadaljnje reference na ta tekst navajajo paginacijo slovenskega prevoda. – *Op. prev.*]

³ *Ibid.*

* École de la Cause freudienne, Pariz, Francija

Poleg Freuda obstaja še en ilustrativen primer samotarja, ki pa so mu v psihoanalizi nekateri kljub temu sledili. Namreč sam Lacan, ki se je v trenutku ustanovitve tega, čemur je tako simpatično rekel šola, predstavil takole: »Tako sam kot sem bil vedno v svojem razmerju do psihoanalitične reči [*cause*].«⁴ Očitno se je premazal z lepilom, da bi imel družbo. Freudovski in lacanovski analitiki so tako postavljeni v pozicijo, ki jo bo zgodovina vedno močneje potrdila, namreč v pozicijo parazitov, parazitov samote.

Hrbtna stran prehoda

Transfornemu nezavednemu in realnemu nezavednemu se doda še tretji izraz: prehod, katerega dodatek tu učinkuje smiselno in ki ga je treba usmeriti iz transfernega nezavednega k realnemu nezavednemu.

prehod → iz transfernega nezavednega k realnemu nezavednemu

Lacan je imenoval *prehod* izhod iz transfernega nezavednega, trenutek, ko se razmerje do tovariša analitika, tako imenovanega dobrega Samaritana, radikalno spremeni. Likvidacija, kot se temu reče in kot ponavlja Lacan, četudi v narekovajih.⁵ Naj bo beseda likvidacija še tako neprimerna, kljub temu nekaj pove. Likvidacija transferja do. Kar je treba razumeti *do analitika*, skupaj z njegovo spremljavo afektov, kamor se, kar je postalo hitro jasno, vpisujeta tako sovraštvo kot ljubezen. Blažen bodi afekt, ko gre za indiferenco!

Funkcija pros laps [*l'esp d'un laps*], kjer lapsus kot tvorba nezavednega »nima več nobenega dometa smisla (ali interpretacije)«,⁶ se kar najjasneje vpisuje v ta trenutek. Tu lahko torej govorimo o izhodu iz transfernega nezavednega.

42

S Freudom in po Freudu smo mislili, da se moramo, ko se ta oklepaj enkrat zapre, kljub temu še naprej analizirati, vendar brez analitika, v samoti. In občasno – Freud je sicer hotel redno – naj bi se za določen čas vrnil, da bi zopet malo okusili transferno nezavedno.

⁴ J. Lacan, »Acte de fondation de l'École freudienne de Paris« (1964), v: *Autres écrits, op. cit.*, str. 229.

⁵ Cf. J. Lacan, »Propozicija z dne 9. oktobra 1967 o psihoanalitiku Šole«, prevod v pričujoči številki *Filozofskega vestnika*, str. 9.

⁶ Cf. J. Lacan, »Predgovor k angleški izdaji XI. Seminarja«, *op. cit.*, str. 37.

Drugi samotar, Lacan, si je zamislil in ponudil drugačno pot, ki naj bi vzpostavila razmerje do analitične reči [*cause*]. To se kaže kot ponovni prehod, ki je obrnjen v nasprotno smer. Pozor! Ne gre za nov transfer do analitika, temveč za transfer k analizi.

prehod → iz transfernega nezavednega k realnemu nezavednemu
ponovni prehod → iz realnega nezavednega k transfernemu nezavednemu

Vsekakor je to vrednost, ki jo je dal Lacan tistemu, čemur je rekel »razmerje do analitične reči«. ⁷ Za vsakogar je hotel definirati samotno pot, kakršna je bila po njegovih lastnih besedah tudi njegova, tako da je nad prehod postavil še ponovni prehod, nedvomno zato, da bi olajšal težo, ki jo nosi realno nezavedno. ⁸

Ponovni prehod je hrbtna stran prehoda. Predpostavlja prekoračitev poti nazaj, če se izrazimo v topoloških terminih. V ideji, ki jo predlaga Lacan, ne gre za vrnitev v *statu quo ante*.

Privid resnice

Ali je zgodovina to potrdila? To je treba še ugotoviti. Ponovni prehod je učinkoval le tam, kjer so Lacanu sledili. Nikakor torej ni gotovo, da lahko z njim odmislimo transfer do *nekega* analitika, saj je bil Lacan analitik. In v tej poti nazaj Lacanu zopet niso sledili vsi, pri katerih so njegove besede učinkovale na njihovo življenje in na njihovo prakso. Se pravi, da ko o tem govorimo, vedno omejnemo le omejeno in vedno zelo negotovo izkustvo.

Morda je v tem kratkem tekstu »Pros laps« Lacan o tem še največ povedal. Obstaja neka beseda, s katero lahko opredelimo operacijo ponovnega prehoda: »*histerizacija*«, histerizirana zgodovina [*histoire*]. ⁹ Torej zgodovina, ki je, če lahko tako rečem, proces intersubjektivne historizacije.

Ponovni prehod bi bila histerizacija vaše analize. Ne le razkritje logike, ki bi bila metagovorica vaše analize. Če Lacan reče histerizacija z e-jem¹⁰, je to zato,

⁷ J. Lacan, »Acte de fondation de l'École freudienne de Paris«, *op. cit.*, str. 229.

⁸ Cf. J. Lacan, »Propozicija z dne 9. oktobra 1967 ...«, *op. cit.*

⁹ J. Lacan, »Predgovor k angleški izdaji XI. Seminarja«, *op. cit.*, str. 37.

¹⁰ V izvirniku: *hystorisation avec un y*. [*Op. prev.*]

ker ne gre za objektivacijo. Tudi to je teater. V prehodu gre za elaboracijo, kako mi je v moji lastni analizi uspelo osmisliti realno in s tem včasih oziroma kar nujno zapolniti njegove luknje, ki ločujejo kose [*bouts*], zato da bi na koncu [*au bout*] vendarle požel aplavz.

Če se ponovni prehod umešča v točko poti nazaj, se elaborira v samoti, in sicer v tisti samoti, ki vdira v formulo, po kateri se »analitik avtorizira le sam«. ¹¹ Vabilo velja za vsakega, naj se pridruži Freudu in Lacanu v njuni samoti.

Histoerizacija se opira na to samoto, tudi če se izvaja s pomočjo parazitov, s prehodniki [*passeurs*] oziroma v zadnji instanci z dvema prehodnikoma, ki sta kandidatova ambasadorja in ki zadevo preneseta vzpostavljeni žiriji slovite Šole. To je teater prehoda. Prehodnika oziroma kurirja bosta prenesla, toda bistveno je, da je ta prenos posreden, da torej ta dva prehodnika funkcionirata tudi kot ekran. Žirija v ozadju ne sme videti ali slišati, kaj izjavlja sam prehajalec [*passant*], kaj izjavlja prehodnikoma, ki sta gledalca. Prav tako sta gledališka kritika in občutljivi plošči, ki ju bo žirija izprašala, kakšen učinek je imelo na njiju to, da sta slišala nekoga, ki je prišel do realnega nezavednega.

Ponovnemu prehodu je mogoče reči preizkus resnice le *cum grano salis*. Preizkus resnice je analiza, v kateri poskušamo povedati resnico, pri čemer je tovariš analitik tam zato, da vas navda z določeno strastjo, da bi povedali resnico. Če je ponovni prehod preizkus resnice, pa je razlika v tem, da naj bi zato, ker smo dosegli realno nezavedno, vedeli, da je resnica privid in da lahko od nje »pričakujemo samo laž«. ¹² Laž ni ugovor resnici, temveč je laž smiselna le v razsežnosti resnice.

44 Smisel resnice in laži ugasne v tako imenovanem izrazu *realno nezavedno*. V ponovnem prehodu ne pričakujemo pričevanja o resnici resnice. To bi bil privid.

¹¹ J. Lacan, »Propozicija z dne 9. oktobra 1967 ...«, *op. cit.*, str. 7; cf. J.-A. Miller, *L'orientation lacanienne II*, 9, »Le banquet des analystes« (1989–90), kjer Miller to formulacijo obširno komentira, predvsem pa opozori, da je sicer vpeljana leta 1967, vendar pa povzema tisto, kar obstaja že od leta 1964.

¹² J. Lacan, »Predgovor k angleški izdaji XI. Seminarja«, *op. cit.*, str. 38.

Napaka, lapsus in sintom

Nič ne pravi, da ta privid ni bil prisoten v zgodovini prehoda. Pričakuje se pričevanje, kako se je nekdo v svoji analizi znašel z lažnivo resnico, kako se ji je prepustil, padel v njeno past, in se, tako upamo, iz nje tudi izvlekel, se je očistil. Vsekakor ima »privid resnice« neki »konec«, namreč konec realnega nezavednega, ki je viden in ocenjen kot »zadovoljstvo, ki zaznamuje konec analize«. ¹³

Ni načina, kako to povedati preprosteje in elegantneje. Konec analize nastopi z zadovoljstvom. To nedvomno predpostavlja transformacijo simptoma, ki iz neudobja in bolečine osvobodi zadovoljstvo, ki ga je že od nekdanj naseljevalo in oživljalo. Kriterij je, da znamo rokovati [*savoir y faire*] s svojim simptomom in iz njega potegniti zadovoljstvo.

Od tod teza, ki jo formulira Lacan, po kateri analiza vodi neko nujo. ¹⁴ To seže dlje kot če analizo koordiniramo z zahtevo. Tisto, čemur smo rekli zahteva, je s stališča simbolnega dejansko »prošnja nuje«. ¹⁵ To se določa v preliminarnih pogovorih. Ali obstaja ali ne nuja zadovoljitve? Ali je subjekt na točki, ko s svojim simptomom ne zna narediti več nič drugega kot to, da trpi?

Joyce, ki mu je Lacan posvetil enigmatični celoletni Seminar, je zavrnil analizo. Vendar to Lacana ni oviralo, da mu ne bi pripisal najboljše ilustracije tega, kar lahko pričakujemo od analize in njenega konca, se pravi, da je znal s svojim simptomom rokovati tako, da je v svojem življenju iz njega potegnil zadovoljstvo in perspektivo ovekovečenja svojega lastnega imena. Dodajmo svarilo, ki ga Lacan enigmatično ponavlja, namreč da ni večnosti, ¹⁶ kar nas opominja na časovno strukturo, ki vlada nezavednemu in ki ne dovoljuje poglobitve v nobeno kombinatorično motrenje, ki bi ukinjalo čas.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*, str. 38.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Cf. J. Lacan, *Le Séminaire, livre XXIII, Le sinthome (1975–76)*, Seuil, Pariz 2005, str. 148. [Cf. J. Lacan, »Sintom«, X. poglavje: »Pisava ega«, v: *Problemi*, št. 7–8/2005, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Ljubljana 2005, str. 11. Vse nadaljnje reference na ta tekst navajajo paginacijo slovenskega prevoda. – *Op. prev.*]

Lacan v *Sintomu* omeni strukturno pomoto, ki je prisotna pri Joyceu in ki terja korekturo, spoj, ki je njegov lasten simptom in ki poteka preko pisave.¹⁷ V zvezi s konceptom pomote [*faute*], ki nima tu nobene zveze s krivdo [*culpabilité*],¹⁸ pokaže, da je za vsakim lapsusom označevalna smotrnost, ki je zakon vsake interpretacije. »Če obstaja nezavedno, si prizadeva pomota nekaj izraziti«, nekaj, česar subjekt ne ve in kar sili, da bi se razkrilo.¹⁹

Merjenje resničnega z realnim

Lacan se od te točke odmakne natanko v tekstu »Pros laps«. Označevalno smotrnost je dejansko treba postaviti pod vprašaj, saj nas navaja, da damo tvorbam nezavednega domet smisla ali interpretacije, in predpostavlja, da je pod njimi neka resnica, ki hoče postati slišna, ki hoče prodreti. Lacan izolira realno nezavedno, ki je nezavedno brez potlačitve, tako, da postavi pod vprašaj sam pojem označevalne smotrnosti tvorb nezavednega. S te točke si je Lacan, seveda z opotekajočim pristopom, naslednje leto v *L'une-bévue* prizadeval izdelati nekaj, kar seže dlje od nezavednega.²⁰ Kar mu ne bo dalo miru vse do zadnjega diha.

Ne gre za to, da se s tem zgolj seznanimo, temveč je treba razdelati, kaj je bila za Lacana zev oziroma razpoka med sanjami in realnim. Kot je dejal, »resnično je to, za kar verjamemo, da je takšno«, medtem ko se z druge strani širi ideja o realnem, ki je odvezano od vsakega verovanja.²¹

Kako definirati to verovanje? Sam bi rekel takole: delujoča laž, ki proizvaja učinke. »Vera, celo religiozna vera – to je resnično, ki nima nobene zveze z realnim.«²² Lacan gre tako daleč, da formulira psihoanalizo kot moderno obliko religiozne vere,²³ vendar pa je treba ta stavek postaviti na njegovo mesto, namreč na raven transfernega nezavednega, tistega transfernega nezavednega, ki ga

46

¹⁷ *Ibid.*, str. 17.

¹⁸ [*La faute* lahko poleg »pomota, napaka« v francoščini pomeni tudi »krivda«. – *Op. prev.*]

¹⁹ *Ibid.*, str. 11.

²⁰ Cf. J. Lacan, *Le Séminaire, livre XXIV, L'insu que sait de l'une-bévue s'aile à mourre* (1976–77), predavanje 16. novembra 1976, neobjavljen tipkopis.

²¹ *Ibid.*, predavanje 14. decembra 1976.

²² *Ibid.*

²³ Cf. *ibid.*

Freud ne naveže na nič drugega kot na Ime-Očeta. Ko gre za realno, je resnično, namreč to resnično, resnično verovanja, kot pravi Lacan, »v odvodu«. ²⁴

prehod → iz transfernega nezavednega k realnemu nezavednemu
ponovni prehod → iz realnega nezavednega k transfernemu nezavednemu

Ta »v odvodu«, ki ni brez odmeva na strani gona, lahko pripišemo tistemu, za kar gre v ponovnem prehodu, ki nedvomno predpostavlja razlikovanje med resničnim in realnim, elaboracijo odvoda resničnega in izmerjenje tistega, kar je imelo v vaši analizi funkcijo resnice, glede na realno, ki smo si ga neprestano prizadevali izbrisati ali zakriti. Izmeriti resnično z realnim.

Prevedla Ana Žerjav

²⁴ *Ibid.*